

DR.SC.-10 IZVJEŠTAJ O OCJENJIVANJU DOKTORSKOG RADA ¹		
OPĆI PODACI I KONTAKT DOKTORANDA/DOKTORANDICE:		
Titula, ime i prezime doktoranda/doktorandice:	Kosta Bovan, mag. psych.	
Nositelj studija:	Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti	
Naziv studija:	Politologija	
Matični broj doktoranda/doktorandice:	5-12/P-DR/PT	
Naslov doktorskog rada:	<i>Jezik pisanja rada</i>	Hrvatski
	<i>Hrvatski:</i>	Rekonstrukcija i eksperimentalna provjera koncepta točnog glasovanja
	<i>Engleski:</i>	Reconstruction and an experimental verification of the concept of correct voting
Područje/polje/grana (ako se doktorski studij izvodi u grani):	Društvene znanosti/politologija	
MENTOR(I)		
	Titula, ime i prezime:	Ustanova, država:
Prvi mentor:	doc. dr. sc. Nebojša Blanuša	Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti, RH
Drugi mentor:		
Izabrano povjerenstvo za ocjenu doktorskog rada	1. Prof.dr.sc. Nenad Zakošek	Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti, RH
	2. Prof.emeritus dr.sc. Ivan Šiber	Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti, RH
	3. Prof.dr.sc. Darko Polšek	Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, RH
	4.	
	5.	

¹ Molimo Vas da ispunjeni obrazac DR.SC.-10 pošaljete u elektroničkom i tiskanom obliku, potpisano, u nadležnu referadu.

OCJENA DOKTORSKOG RADA

(ocjena mora sadržavati izvorni znanstveni doprinos i novo otkriće)

Na temelju članka 83. st. 6. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (NN 123/03, 105/04, 174/04, 46/07, 63/11, 94/13, 139/13), članka 74. st. 7. Statuta Sveučilišta u Zagrebu, članka 17. st. 4. Pravilnika o doktorskim studijima na Sveučilištu u Zagrebu, članka 27. Statuta Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu i odluke Fakultetskog vijeća od 20. listopada 2016. godine imenovani smo u povjerenstvo za ocjenu doktorske disertacije Koste Bovana pod naslovom Rekonstrukcija i eksperimentalna provjera koncepta točnog glasovanja. U skladu s time podnosimo sljedeći

Izveštaj

Doktorska disertacija Koste Bovana sadrži ukupno 260 stranice, od kojih sam tekst disertacije obuhvaća 195 stranice, popis korištene literature s 652 bibliografske jedinice obuhvaća 36 stranica, a preostalih 19 stranica su naslovnica na hrvatskom i engleskom, sažetak na hrvatskom i engleskom, informacije o mentoru, pregled sadržaja, životopis kandidata te dva priloga s cjelokupnim instrumentarijem korištenim u empirijskom istraživanju. Disertacija sadrži 8 grafova, 13 slika i 25 tablica.

Disertacija obuhvaća deset poglavlja podijeljenih u dva dijela. Prvi dio sadrži poglavlja usmjerena na teorijsku razradu, kritiku, i rekonstrukciju koncepta točnog glasovanja. te nudi novu konceptualizaciju i operacionalizaciju ključnog pojma. Obuhvaća sljedeća poglavlja: 1) Uvod, 2) O demokraciji, izborima i predstavništvu, 3) Modeli političkog čovjeka, 4) Točno glasovanje - rekonstrukcija koncepta i 5) Individualne i situacijske karakteristike. Drugi dio sadrži poglavlja vezana uz empirijski dio, što uključuje razradu istraživačkog nacrti i postupka, predstavljanje rezultata eksperimentalne procedure te raspravu o teorijskim i primijenjenim implikacijama tih rezultata te obuhvaća sljedećapoglavljaj: 6) Ciljevi, problemi i hipoteze, 7) Nacrt i postupak istraživanja, 8) Rezultati, 9) Rasprava i 10) Zaključak.

U Uvodu autor objašnjava podrijetlo svojeg zanimanja za temu disertacije, definira ključni koncept točnog glasovanja te daje pregled cjelokupne disertacije. Polazi od koncepta točnog glasovanja koji su ponudili američki politolozi Richard Lau (Rutgers University) i David Redlawsk (University of Iowa) koji oni definiraju na sljedeći način: „ukoliko glasač u uvjetima nepotpune informiranosti daje glas stranci kojoj bi dao da je upoznat sa svim informacijama, možemo zaključiti da je točno glasovao“.

Drugo poglavlje (O demokraciji, izborima i predstavništvu) prikazuje modele demokracije fokusirajući se na izbornu proceduru i koncept predstavništva. Autor pokazuje da je normativno pozicioniranje disertacije unutar teorije demokracije važno zato što je točno glasovanje oblik evaluacije glasovanja. Daje se povijesni pregled modela demokracije, od demokratskih modela atenskih začetaka, Rima i renesansnih talijanskih gradova, preko liberalnog, predstavničkog i minimalističkog modela, pa do deliberativnog modela demokracije. Autor navodi glavne premise svakog od modela, povijesni kontekst njihovog razvoja i implikacije za proces donošenja političkih odluka. U drugom dijelu poglavlja autor uspoređuje modele demokracije s obzirom na njihove ontološke temelje, usmjerenost na procese nasuprot ishodima, pretpostavku o društvenoj koheziji (ili izostanku iste), uloge i očekivanja od građana, odnos između građana i predstavnika te ideju o funkciji izbora. U posljednjem dijelu poglavlja autor opisuje teorijski okvir demokracije s obzirom na navedene dimenzije usporedbe, a dominantno je riječ o predstavničkom modelu demokracije. Unutar tog modela građani su nositelji suverenosti, a manja skupina predstavnika izvršitelji te suverenosti. Jedan od zadataka građana u ovom modelu jest odabir adekvatnih predstavnika koji će zastupati njihove interese. Autor ističe važnost demokratske procedure za agregiranje preferencija te prednost proporcionalnog izbornog modela, unutar kojeg bi građani trebali birati predstavnike s obzirom na usklađenost među njihovim vizijama „dobrog društva“.

Treće poglavlje (Modeli političkog čovjeka) problematizira teorijske pristupe empirijskim istraživanjima političkog ponašanja i mišljenja, njihove ontološke pretpostavke te temeljne istraživačke probleme i nalaze. Autor identificira pet modela. Prvi, model ličnosti, pretpostavlja kako je ključna determinanta političkog ponašanja ličnost, tj. stabilne karakteristike pojedinca koje su se formirale kroz rana životna iskustva. Unutar ovog modela autor razlikuje psihoanalitički pristup i pristup crta ličnosti. Drugi model, tzv. Kolumbijski model, pretpostavlja kako su društvene grupe kojima pojedinci pripadaju i društvene pozicije koje zauzimaju glavne odrednice političkih preferencija i ponašanja. Treći je sociopsihološki, Michiganski model političkog čovjeka, koji se usmjerava na koncept stranačke identifikacije, tj. psihološke identifikacije sa strankom, te nudi i širi teorijski okvir za proučavanje uzročnih procesa političkog ponašanja, tzv. lijevak uzročnosti. Četvrti model je ekonomsko-racionalni model, koji počiva na postavkama teorije racionalnog izbora i pretpostavlja kako građani racionalno važu dobiveno i uloženo, a političko im je ponašanje usmjereno prvenstveno na ekonomsku dobit. Posljednji je kognitivni model političkog čovjeka, koji ujedno predstavlja teorijski okvir za empirijski dio disertacije. Ovaj model proučava kognitivne procese građana, poput evaluacije političkih kandidata, uloge emocija u politici, strategija odlučivanja itd. Uspjeh i kvaliteta tih procesa rezultat su inherentnih ograničenja uma i pritiska iz

okoline, a jedan od načina na koji se pojedinci nose s tim ograničenjima i pritiscima jest da koriste dva kvalitativno različita modusa mišljenja – tzv. Sustav 1 i Sustav 2. Prvi se odnosi na brzo, automatsko, nesvjesno i mišljenje bez napora, a drugi na intencionalno, svjesno i mišljenje u koje ulažemo kognitivne kapacitete.

U četvrtom poglavlju (Točno glasovanje - rekonstrukcija koncepta) autor nudi pregled teorijskih pretpostavki i empirijskih nalaza vezanih uz koncept točnog glasovanja, iznosi kritiku tog koncepta te naposljetku njegovu novu konceptualizaciju i operacionalizaciju. Na početku poglavlja autor se osvrće na distinkciju između normativne i empirijske političke znanosti, te ističe važnost točnog glasovanja kao spone između te dvije struje. Drugi dio poglavlja usmjeren je na rekonstrukciju pojma točnog glasovanja, kojeg autor definira kao odabir stranke čiji su politički stavovi i pozicije u najvećoj mjeri usklađeni s glasačevim. Političkim pozicijama autor pristupa kroz koncept političkog prostora i operacionalizira udaljenost kroz pristup glasovanja na blizinu (eng. *proximity voting*). Na kraju poglavlja autor ističe važnost ovog koncepta, ali i njegova ograničenja, te odnos s bliskim konceptima, poput sofisticiranog glasovanja.

U petom poglavlju (Individualne i situacijske karakteristike) autor daje pregled individualnih i situacijskih karakteristika relevantnih za empirijski dio disertacije. Najprije opisuje tri pristupa proučavanju odlučivanja – teoriju racionalnog izbora, pristup *pristranosti i heuristika*, te pristup ekološke racionalnosti. Nadalje, autor obrađuje procese političkog odlučivanja, s posebnim fokusom na strategije odlučivanja. Od individualnih karakteristika autor navodi političku sofisticiranost (dubina i širina promišljanja o politici), političku informiranost (znanje o politički aktualnim događajima, javnim politikama i političkim akterima), obrazovanje, dob, i motivaciju za politiku (zainteresiranost za i participacija u politici). Od situacijskih karakteristika, za eksperimentalni dio disertacije važni su koncepti kognitivnog opterećenja (vremenski pritisak kojem je donositelj odluke izložen) i vrste političkih pitanja (laka pitanja koja su simbolične, moralne prirode, i teška pitanja, koja su u većoj mjeri usmjerena na tehničke aspekte vladanja i tiču se javnih politika). Za sve karakteristike autor navodi teorijski i empirijski utemeljena očekivanja za utjecaj na razinu točnog glasovanja.

U šestom poglavlju (Ciljevi, problemi i hipoteze) autor opisuje ciljeve i očekivane rezultate svog istraživanja. Autor je očekivao kako će više razine obrazovanja, političke sofisticiranosti, informiranosti i zainteresiranosti te niža dob biti povezani s točnijim glasovanjem. Uz to, očekivao je kako će korištenje nekompenzatornih strategija biti vezano uz netočnije glasovanje. Osim toga, očekivao je kako će točnije glasovati sudionici koji su suočeni s većim udjelom lakih pitanja te nižim kognitivnim opterećenjem. Na kraju autor predstavlja je niz očekivanih interakcija između individualnih i situacijskih karakteristika.

U sedmom poglavlju (Nacrt i postupak istraživanja) daje se detaljan opis nacрта istraživanja, operacionalizacija svih varijabli, pregled predistraživanja i procedura empirijskog dijela istraživanja. U eksperimentalnoj proceduri sudionici su na računalu prvo ispunjavali niz upitničkih mjera; zatim su sudjelovali u parlamentarnoj kampanji tijekom koje su prikupljali podatke (izjave članka stranke) o četiri izmišljene stranke; naposljetku su morali dati glas jednoj od tih stranaka. Kako bi adekvatno pripremio eksperimentalnu proceduru, autor je proveo dva predistraživanja; u prvom je pomoću procjena eksperata odabrao eksperimentalne podražaje, tj. niz izjava o relevantnim pitanjima iz hrvatskog političkog prostora; u drugom je finalizirao instrumentarij pomoću kojeg je mjerio individualne karakteristike sudionika (npr. upitnik za političku sofisticiranost). Što se tiče operacionalizacije situacijskih karakteristika, vrsta političkih pitanja se operacionalizirala na tri razine – samo laka pitanja, kombinacija lakih i teških pitanja i samo teška pitanja. Kognitivna opterećenost je operacionalizirana kroz vrstu procedure izborne kampanje, odnosno prezentacije podataka sudionicima i vremenskog pritiska kojem su sudionici bili izloženi. Sudionici su mogli podatke prikupljati kroz tzv. statičnu ploču za odlučivanje ili kroz dinamičnu ploču; glavna razlika je bila u tome što su u dinamičnoj ploči imali ograničeno vrijeme i što su im nestajale informacije s ekrana. Od zavisnih varijabli, autor je koristio točnost glasovanja (koja se operacionalizirala kao razina „točnosti“ danog glasa, tj. usklađenosti pozicija između odabrane stranke i sudionika) te strategiju odlučivanja koju je sudionik koristio.

U osmom poglavlju (Rezultati) autor prikazuje rezultate opsežne statističke analize. U prvom dijelu poglavlja predstavljeni su deskriptivni nalazi sociodemografskih i političkih karakteristika sudionika, posteksperimentalnog upitnika te točnosti glasovanja i strategija odlučivanja. U istraživanju je sudjelovalo 210 sudionika, raznolike dobi, obrazovanja i ostalih političkih karakteristika. Skoro polovica sudionika je dala točan glas, a udio sudionika koji su dali glas stranci se smanjuje kako se udaljenost između stranke i glasača povećava. Što se tiče strategija odlučivanja, skoro trećina sudionika je koristila kompenzatorne strategije (tj. uzimali su u obzir što širi vid informacija o strankama, bilo pozitivne ili negativne), a dvije trećine nekompenzatorne (tj. uzimali su ograničeni udio informacija u obzir, a negativne informacije nisu bile kompenzirane pozitivnim informacijama). U drugom dijelu poglavlja predstavljen je niz analiza pomoću kojih su se ispitali uzroci varijacije točnosti glasovanja. U konačnom modelu značajnim su se pokazali strategija odlučivanja, kognitivno opterećenje, interakcija među njima, te spol, informiranost i interakcija među njima.

Deveto poglavlje (Rasprava) autor interpretira dobivene podatke s obzirom na ishodišne teorijske postavke i istraživačke hipoteze. Analizira potencijalne razloge za izostanak utjecaja dobi, obrazovanja, političke sofisticiranosti, motivacije i

težine političkih pitanja na točnost glasovanja. Rezultati su pokazali kako točnije glasuju sudionici koji su politički informiraniji. Nadalje, osim što su žene točnije glasovale, na njih je razina političke informiranosti imala izrazito nizak utjecaj. S druge strane, za muškarce je razina političke informiranosti izrazito važna – tek su sudionici s iznadprosječnom razinom informiranosti imali najveću vjerojatnost da točno glasuju. Dobivena interakcija, kao ni efekt spola, nisu bili očekivani. Autor objašnjenje nalazi u kognitivnim razlikama među spolovima, poput različite tendencije u korištenju političkih znakova iz okoline između muškaraca i žena. Nadalje, sudionici koji su bili suočeni s visokim kognitivnim opterećenjem su netočnije glasovali, jednako kao i sudionici koji su koristili kompenzatorne strategije. Međutim, dobivena je interakcija među tim varijablama – sudionici su točnije glasovali ako su, kada su suočeni s visokim opterećenjem, koristili nekompensatorne strategije; obrnuto vrijedi za situaciju s niskim visokim opterećenjem. Autor ističe kako su rezultati, iako su neočekivani, u skladu s teorijskim modelom adaptivnog donošenja odluka. Drugim riječima, sudionici su uspješno prilagodili strategije odlučivanja situacijskim ograničenjima.

U zaključku rada pristupnik daje sažetak rezultata istraživanja, te razmatra smjernice za buduća istraživanja na tragu korištene inovativne metodologije, koja nisu samo od znanstvenog interesa, nego mogu dati dublji uvid u funkcioniranje demokracije te na tome utemeljiti preporuke za njezino poboljšanje.

Zaključno valja konstatirati da doktorska disertacija Koste Bovana predstavlja kvalitetan i originalan znanstveni rad, u kojem je pristupnik pokazao izuzetnu širinu teorijskog znanja i metodološke ekspertize, uspješno integriravši politološke i socijalnopsihološke koncepte i metode. Sam metodološki postupak je originalan i u međunarodnim razmjerima te svakako zaslužuje da bude prepoznat u međunarodnim raspravama, koje će u daljnjim istraživanjima omogućiti njegovu dodatnu provjeru. Naposljetku, rezultati empirijskog dijela istraživanja djelomice su neočekivani te nude poticaj za daljnja istraživanja, ali i za koncipiranje strategija političkog obrazovanja i informiranja u svrhu formiranja kompetetnih građana.

Mišljenje i prijedlog:

Na temelju iznesenog Povjerenstvo smatra da je Kosta Bovan u svojem doktorskom radu uspješno izvršio zacrtanu istraživačku zadaću te je ostvario izvorni znanstveni doprinos. Povjerenstvo stoga predlaže Fakultetskom vijeću Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu da prihvati **pozitivnu ocjenu** doktorske disertacije Koste Bovana pod naslovom „Rekonstrukcija i eksperimentalna provjera koncepta točnog glasovanja“ te odredi datum obrane i povjerenstvo pred kojim će kandidat braniti rad.

	Titula, ime i prezime, ustanova, država:	Potpis:
Izabrano povjerenstvo za ocjenu doktorskog rada	1. (predsjednik Povjerenstva) Prof.dr.sc. Nenad Zakošek	
	2. Prof.emeritus dr.sc. Ivan Šiber	
	3. Prof.dr.sc. Darko Polšek	
	4.	
	5.	

Sjednica nadležnog tijela i točka dnevnog reda u okviru koje je imenovano Povjerenstvo:
2. sjednica Fakultetskog vijeća od 20. listopada 2016., točka dnevnog reda 9. Doktorske disertacije

Napomena (po potrebi):

U Zagrebu, 14. 11. 2016. M.P.